https://doi.org/10.59295/paatd2025.11

Podoabe și piese de vestimentație la dacii din Curbura Carpaților (sec. II a. Chr. - I p. Chr.). Fibulele de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*

Ornaments and clothing items of the Dacians from the Carpathian Curvature (2nd century BC - 1st century AD). The fibulae from Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*

Sebastian Matei
Valeriu Sîrbu

Cuvinte-cheie: fibule, Dacia preromană, a doua epocă a fierului, Curbura Carpaților.

Rezumat: În situl dacic de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării* au fost descoperite un număr de 50 de fibule (întregi sau parțial întregibile), alături de cca 25 de fragmente, ce reprezentau ace și bucăți de resorturi provenind tot de la fibule. Fibulele de schema Latène mijlociu sunt cele mai puține, ele fiind reprezentate de un fragment de fibulă cu noduri și două fibule filiforme. Cele mai numeroase fibule sunt cele de schemă Latène târziu, respectiv 38 de exemplare, unde predomină fibulele cu aspect filiform și coardă exterioară sau interioară. Dintre acestea remarcăm două fibule cu piciorul întors pe dedesubt și înfășurat pe arc, provenind din spațiul nord-pontic. Nu în ultimul rând, semnalăm prezența a nouă fibule romane, dintre care o parte provin din provinciile vestice ale Imperiului Roman. Din punct de vedere cronologic, fibulele de la Pietroasa Mică ocupă tot intervalul cuprins între sfârșitul sec. II a. Chr. și începutul secolului II p. Chr. Pe lângă numărul destul de mare, comparativ cu majoritatea așezărilor dacice, fibulele de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării* au o importantă relevanță cronologică, dar, în același timp, reflectă și o serie de contacte și schimburi cu populații aflate la mari distanțe, cum ar fi celții, germanii, sarmații și romanii. Situația poate fi, probabil, explicată prin faptul că în sec. I a. Chr. aici a fost o importantă cetate, iar în sec. I p. Chr. – o incintă sacră de importanță zonală.

Keywords: fibulae, Pre-Roman Dacia, Late Iron Age, Carpathian Curvature.

Abstract: At the Dacian site of Pietroasa Mică-*Gruiu Dări*, a total of 50 fibulae (complete or partially restorable) has been discovered, along with approximately 25 fragments representing pins and pieces of springs, all attributable to fibulae. The Middle La Tène-type fibulae are the least numerous, being represented by one fragmentary knobbed fibula and two filiform fibulae. The most numerous are the Late La Tène-type fibulae, with 38 specimens, among which filiform fibulae with external or internal chords predominate. Among these, two fibulae stand out for having the foot bent underneath and wrapped around the bow, a type originating from the North Pontic region. Not least, we note the presence of nine Roman fibulae, some of which originate from the western provinces of the Roman Empire. Chronologically, the fibulae from Pietroasa Mică cover the entire interval between the end of the 2nd century BC and the beginning of the 2nd century AD. Beyond their relatively large number compared to other Dacian settlements, the fibulae from Pietroasa Mică-*Gruiu Dări* hold significant chronological value, while also reflecting a series of contacts and exchanges with populations located at great distances, such as Celts, Germans, Sarmatians, and Romans. The situation can probably be explained by the fact that in the 1st century BC there was an important fortress here, and in the 1st century AD – a sacred cult place of regional importance.

Introducere

Singularitatea sitului de la Pietroasa Mică (fig. 1) constă în faptul că este singurul cunoscut până acum în aria locuită de geto-daci, în care, pe parcursul sec. IV/III a Chr. - I p. Chr., pe platoul de la *Gruiu Dării* se constată următoarea succesiune: așezare nefortificată, cetate și, ulterior, zonă sacră cu depuneri votive.

Descoperiri de la sfârșitul sec. IV - sec. III a. Chr. s-au făcut în mai toate suprafețele cercetate, dar strat arheologic și complexe au apărut doar în anumite zone.

De la mijlocul/a doua jumătate a sec. II a. Chr., în toate zonele de pe Platou s-au identificat complexe de locuire și anexe gospodărești cu material caracteristic unei așezări nefortificate. Platoul este înconjurat – probabil, în primul sfert al sec. I a. Chr. – de un zid de tip elenistic, cu paramente din blocuri de calcar sumar fasonate, identificându-se complexe de locuire și artefacte tipice pentru o cetate.

Cândva, la pragul dintre cele două ere, mai probabil la începutul primului veac al erei creștine, zidul este distrus, observându-se urme puternice de incendiu, apoi el este refăcut. Din sec. I p. Chr., în interiorul noii incinte se vor descoperi doar depuneri de tip moviliță, majoritatea cu ringuri din piatră, deseori cu vetre *in situ* ori vetre izolate. Din secolul I p. Chr., aici nu au mai fost identificate vestigii ale unor locuințe de suprafață, bordeie, ateliere ori alte ansambluri gospodărești, deci nu poate fi vorba de o așezare ori o cetate.

Introduction

The uniqueness of the Pietroasa Mică (fig. 1) site lies in the fact that it is the only one within the Geto-Dacian area known to date from the 4th/3rd century BC - 1st century AD, where the following succession is observed on the *Gruiu Dării* plateau: an unfortified settlement, a fortress, and subsequently, a sacred area with votive deposits.

Finds dating from the late 4th to the 3rd century BC were identified in almost all excavated areas, although the archaeological layer and features appeared only in specific zones. Starting from the middle or second half of the 2nd century BC, dwelling features and household annexes were identified across all areas of the plateau, containing material culture characteristic of an unfortified settlement. The plateau was likely enclosed in the first quarter of the 1st century BC by a Hellenistic-type wall with facings made of roughly dressed limestone blocks; dwelling features and artefacts typical of a fortress were identified for this period.

During the transition between the two eras, more likely at the beginning of the 1st century AD, the wall was destroyed, evidenced by intense burn layers, and subsequently rebuilt. From the 1st century AD onwards, only mound-type deposits were discovered inside the new enclosure. Most of these featured stone rings, often containing *in situ* hearths or isolated hearths. No remains of surface dwellings, huts, workshops, or other household structures from the 1st century AD were identified; therefore, this phase cannot be classified as a settlement or a fortress.

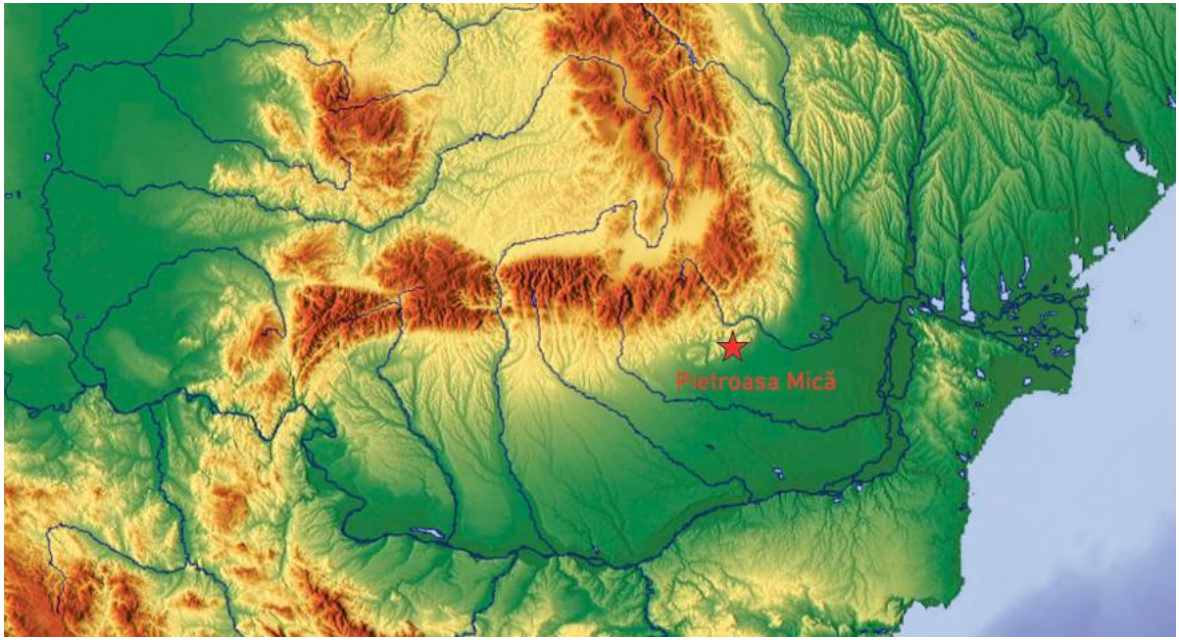

Fig. 1. Localizarea sitului de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării.*
Fig. 1. Location of the site at Pietroasa Mică-*Gruiu Dării.*

În cercetările de pe Platou și Terasa I din sec. I p. Chr., depunerile caracteristice sunt cele de tip moviliță – 73 ex., din care 56 aveau ringuri din piatră, în interiorul cărora s-au găsit nouă vetre *in situ*, în alte opt cazuri fiind vetre fragmentate depuse; încă 17 depuneri de tip moviliță nu aveau ringuri din piatră. Dacă adăugăm depunerile votive din săpăturile anterioare (1973-1989), aici au fost descoperite, cel puțin, 150 de depuneri votive. Rezultă utilizarea acestui spațiu, în acest timp, doar ca o zonă sacră.

In the excavations between 2001-2025 on the Plateau and Terrace I, 73 mound-type deposits dating from the 1st century AD were documented: 56 had stone rings (containing nine *in situ* hearths and eight cases of fragmented hearths deposited as fill), while 17 lacked stone rings. Including the votive deposits from previous excavations (1973-1989), at least 150 such deposits have been discovered here. This indicates that, during this period, the space functioned exclusively as a sacred area.

Ritualurile care au avut loc au lăsat un material relevant: aglomerări de obiecte întregi sau fragmentate, dar utilizate anterior, îndeosebi vase ceramice, apoi unelte și ustensile, podoabe și accesorii vestimentare, arme și piese de harnașament, monede și figurine antropomorfe sau zoomorfe, depuse într-un mod mai mult sau mai puțin organizat. Impresia care rezultă din amenajări și conținutul lor este acela că în aceste depuneri votive sunt resturi ale unor locuințe incendiate și o parte din inventarul lor, recuperat anterior.

Cea mai probabilă ipoteză pe care am emis-o și am argumentat-o până acum este că aici a fost, în sec. I p. Chr., un important loc de cult cu depuneri votive, aici fiind depuse resturile unor locuințe și o parte din inventarul acestora, din motive greu de precizat. Bogăția și varietatea acestor artefacte, multe din ele încă utile/utilizabile, și complicatele ritualuri desfășurate în incintă ne relevă că a fost vorba de puternice motivații de cult, altfel fiind greu de înțeles de ce comunitatea/comunitățile au renunțat de bunăvoie la asemenea bunuri valoroase (Sîrbu, Matei 2013; Sîrbu et al. 2014b).

Dacă se iau în considerare, pe de o parte, amploarea depunerilor, bogăția și varietatea pieselor și, pe de altă parte, neidentificarea unor situri din sec. I p. Chr. în zona imediat înconjurătoare, putem concluziona că depunerile din incintă provin de la comunități de pe o zonă întinsă. Locul de cult își încetează existența aproximativ la sfârșitul sec. I - începutul sec. II p. Chr., probabil, cu ocazia războaielor daco-romane.

The rituals performed left behind a significant inventory: clusters of whole or fragmented objects that had been previously used, primarily ceramic vessels, followed by tools, utensils, jewels, dress accessories, weapons, harness pieces, coins, and anthropomorphic or zoomorphic figurines, deposited in a more or less organized manner. The layout and content suggest that these votive deposits consist of the remains of burned dwellings and portions of their previously recovered inventory.

The most plausible hypothesis, which we have previously proposed and argued for, is that this was a major cult site during the 1st century AD, an important cult place with votive offerings, where the remains of some dwellings and part of their inventory were deposited, for reasons that are difficult to distinguish (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005; Sîrbu, Matei 2013; Sîrbu et al. 2014b).

The richness and variety of these artefacts, many of which were still functional, and the complex rituals performed within the enclosure, point to powerful cultic motivations; otherwise, it would be difficult to explain why the community or communities voluntarily left behind such valuable goods. Given the scale of the deposits and the lack of 1st century AD sites in the immediate vicinity, we can conclude that the deposits originated from communities across a wide area. The cult site ceased to exist in the late 1st or early 2nd century AD, likely during the Daco-Roman Wars (101/102-105/106 AD).

Podoabele și piesele de vestimentație descoperite în situl de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării* sunt destul de numeroase comparativ cu alte tipuri de piese, ele fiind descoperite atât în complexe, cât și în stratul arheologic.

De departe, cele mai frecvente piese de vestimentație sunt fibulele, în număr de 50 (întregi sau parțial întregibile). Tot în această categorie intră și cca 25 de fragmente, în special ace și bucăți de resorturi provenind tot de la fibule.

În afara fibulelor, mai consemnăm prezența unui număr restrâns de catarame, a unei paftale, precum și a unui element de la o centură de tip norico-panonic. În ce privește podoabele, avem un număr relativ important de asemenea piese din argint, bronz sau fier, descoperite la Pietroasa Mică, cum ar fi: brățări, colane, cercei, inele, pandantive și verigi de lanțuri.

Nu în ultimul rând, menționăm și prezența a numeroase mărgele din sticlă policromă, descoperite ca piese individuale, precum și a două fragmente de brățări din sticlă, de culoare albastră, ultimele – importuri din mediul celtic.

În continuare, vom prezenta detaliat, pe tipuri, cele 50 de fibule, o parte dintre ele publicate deja (Dupoi, Sîrbu 2001; Sîrbu, Matei, Dupoi 2005), altele inedite. Cele 25 de fragmente de ace și resorturi le-am luat în considerare doar ca număr, ele nefiind descrise și nici redate în figuri.

Jewellery and dress accessories at Pietroasa Mică-*Gruiu Dării* are quite numerous compared to other finds, recovered from both features and the archaeological layer. By far, the most frequent items are fibulae (50 whole or partially preserved). This category also includes approximately 25 fragments, mainly pins and springs.

Beyond fibulae, we recorded a small number of buckles, a belt plate, and a component of a Norico-Pannonian type belt. Regarding adornments, a relatively significant number of silver, bronze, and iron pieces were found: bracelets, necklaces, earrings, rings, pendants, and chain links.

Lastly, we mention numerous polychrome glass beads found as individual pieces, as well as two fragments of blue glass bracelets, the latter being imports from the Celtic environment.

In the following sections, we will present a detailed typology of the 50 fibulae, some already published (Dupoi, Sîrbu 2001; Sîrbu, Matei, Dupoi 2005) and others previously unpublished. The 25 pin and spring fragments are included in the total count but are not described or illustrated.

Fibulae of the La Tène C schema

The number of LT C schema fibulae is small, with only three specimens, none of which are preserved intact. The sparse presence of these items may reflect a more modest occupation during the second half of the 2nd century BC - first decades of the 1st century BC.

Fibule de schemă Latène C

Numărul fibulelor de schemă LT C este redus – doar trei exemplare, dintre care niciunul nu se păstrează întreg. Prezența slabă a acestor piese poate reflecta o locuire mai modestă în a doua jumătate a sec. II a. Chr. - primele decenii ale sec. I a. Chr.

1. Fibule cu noduri. La Pietroasa Mică a fost descoperită în săpăturile vechi (Dupoi, Sîrbu 2001, 35-36) o singură fibulă fragmentară din bronz, din care se păstrează un fragment din picior, decorat cu trei noduri (fig. 2/1). Acest tip de fibulă este realizat dintr-o singură bucată de metal, cu resort mare, coardă exterioară și piciorul întors pe deasupra arcului, fixat de acesta cu ajutorul unui manșon.

Piesa aparține, cel mai probabil, tipului *A1b,* după K. Horedt (Horedt 1973, 133), tipului *1d,* după tipologia lui A. Rustoiu (Rustoiu 1997, 31).

Majoritatea covârșitoare a fibulelor cu noduri au fost realizate din argint, 76 la număr (Spânu 2012, 42), fiind răspândite preponderent în Transilvania și Crișana (Rustoiu 1997, 167). Fibulele fabricate din bronz sunt mult mai rare – sub 10 exemplare (Spânu 2012, 42).

A. Rustoiu menționa ideea că prezența pieselor din bronz sau fier, cu precădere în afara arcului carpatic, ar putea indica o imitare a fibulelor de argint (Rustoiu 1997, 32).

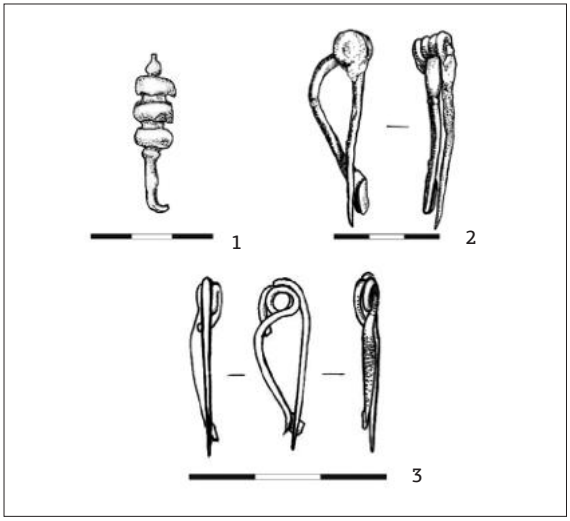

Fig. 2. Fibule de schemă Latene C.
Fig. 2. Fibulae of La Tène C Schema.

1. Knot-decorated fibulae. At Pietroasa Mică, a single fragmentary bronze fibula was discovered during the older excavations (Dupoi, Sîrbu 2001, 35-36), of which only a foot fragment decorated with three knots remains (fig. 2/1). This type of fibula is made from a single piece of metal, featuring a large spring, an external chord, and a foot turned over the bow and fixed to it with a sleeve.

The piece most likely belongs to Type A1b according to K. Horedt (Horedt 1973, 133) or Type 1d in A. Rustoiu's typology (Rustoiu 1997, 31). The overwhelming majority of knot-decorated fibulae were made of silver, 76 specimens (Spânu 2012, 42), being primarily distributed in Transylvania and Crișana (Rustoiu 1997, 167). Bronze

Cele mai bune analogii pentru piesa de la *Gruiu Dării* le întâlnim la Popești (Vulpe 1961, 329, fig. 6/2) și Poiana, cu mențiunea că nodurile de pe corpul fibulei sunt mult mai dispersate (Vulpe, Vulpe 1933, 344, fig. 126/1).

În ceea ce privește datarea fibulelor de argint cu noduri, K. Horedt le includea în intervalul 125-75 a. Chr. (Horedt 1973, 151), în timp ce A. Rustoiu le încadra în primul grup al tezaurelor de argint, respectiv în intervalul 150/125 - 75/50 a. Chr. (Rustoiu 2020, 22). Dacă plecăm de la ideea că piesele din bronz au imitat exemplarele din argint, putem atribui o datare mai târzie a fibulelor din bronz, și anume, în prima jumătate a sec. I a. Chr., după cum o dovedește asocierea fibulei de la Popești cu boluri cu decor în relief, fragmente de amfore cu stampilă anepigrafică sau monede *schyphate* (Vulpe 1961, 329-331).

2. Fibule filiforme de schemă Latène mijlociu. La Pietroasa Mică-*Gruiu Dării* au fost descoperite doar două astfel de piese – una din fier și cealaltă din bronz (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 26-27). Acestea sunt realizate dintr-un singur fir de metal, cu resortul bilateral format din patru spire, coarda prin interior și piciorul întors pe deasupra arcului, fiind prins de acesta printr-o clemă realizată prin lățirea capătului piciorului. Niciuna dintre fibule nu se păstrează integral. La prima dintre ele lipsește piciorul, dar se observă urma de fixare pe arc (fig. 2/2), iar la cea de-a doua lipsesc două spire și piciorul, rupte din apropierea portagrafei (fig. 2/3).

specimens are much rarer, with fewer than 10 known examples (Spânu 2012, 42). A. Rustoiu suggested that the presence of bronze or iron pieces, particularly outside the Carpathian arch, might indicate an imitation of silver fibulae (Rustoiu 1997, 32).

The best analogies for the piece from *Gruiu Dării* are found at Popești (Vulpe 1961, 329, fig. 6/2) and Poiana, with the observation that the knots on the body are more dispersed in those cases (Vulpe, Vulpe 1933, 344, fig. 126/1).

Regarding the chronology, K. Horedt dated the silver knot fibulae to 125-75 BC (Horedt 1973, 151), while A. Rustoiu placed them in the first group of silver hoards, 150/125 - 75/50 BC (Rustoiu 2020, 22). If the bronze items imitated silver ones, a later dating for the former (first half of the 1st century BC) is plausible, as evidenced by the association of the Popești fibula with relief-decorated bowls, amphora fragments with anepigraphic stamps, or *scyphate* coins (Vulpe 1961, 329-331).

2. Filiform fibulae of the Middle La Tène schema. Only two such pieces were discovered at Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*: one of iron and the other of bronze (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 26-27). They are made from a single metal wire, with a bilateral spring consisting of four coils, an internal chord, and a foot turned over the bow and secured by a clip, formed by flattening the end of the foot. Neither fibula is complete: the first lacks the foot but shows the attachment mark on the bow (fig. 2/2); and the second one is missing two coils and the foot, broken near the catch-plate (fig. 2/3).

Tipologic, cele două fibule de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării* se încadrează în tipul *3a* la M. Feugère (Feugère 1985, 190), cu coardă interioară. Fibulele filiforme de acest tip cunosc o răspândire largă pe teritoriul Europei, mai ales în zonele locuite de celți. În Dacia preromană aceste fibule sunt foarte rare – toate cu coarda exterioară, de tipul 2 la A. Rustoiu (Rustoiu 1997, 33). Exemplarele de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării* sunt singurele care au coardă interioară, ele fiind, cel mai probabil, importuri din mediul scordisc (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 27).

Din punct de vedere cronologic, M. Feugère datează fibulele de acest tip în prima jumătate a sec. I a. Chr. (Feugère 1985, 196), în timp ce A. Rustoiu le încadrează între sfârșitul sec. II – prima jumătate a sec. I a. Chr. (Rustoiu 1997, 35). Fibula din bronz descoperită la Pietroasa Mică apare asociată cu un fragment de brățară, care este datat la sfârșitul sec. II - prima jumătate a sec. I a. Chr. (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 33). Ambele fibule apar în complexe care, stratigrafic, se încadrează în nivelul sec. I a. Chr. de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*.

Fibule de schemă Latène târziu

Fibulele din această categorie sunt, de departe, cele mai numeroase – 38 de piese întregi sau fragmentare. Dintre acestea, 32 de piese fac parte dintr-un lot care au în comun arcul curbat, cu aspect filiform și, mai rar, aplatizat, cu resort bilateral mic sau mare, coarda interioară, exterioară sau înfășurată de arc, cu portagrafa plină sau în formă de cadru. Cele 32 de fibule – 19 întregi sau aproape întregi – au putut fi încadrate tipologic în trei tipuri.

Typologically, they correspond to M. Feugère's type 3a (Feugère 1985, 190) with an internal chord. Filiform fibulae of this type are widely distributed throughout Europe, especially in areas inhabited by the Celts. In Pre-Roman Dacia these fibulae are very rare, all with an external cord, belonging to type 2 by A. Rustoiu (Rustoiu 1997, 33). The Pietroasa Mică examples are the only ones with internal chords, likely being imports from the Scordiscian environment (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 27).

M. Feugère dates them to the first half of the 1st century BC (Feugère 1985, 196), while Rustoiu places them between the late 2nd and mid-1st century BC (Rustoiu 1997, 35). The bronze fibula discovered at Pietroasa Mică appears in association with a bracelet fragment, which is dated to the end of the 2nd century - the first half of the 1st century BC (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 33).

Both fibulae appear in contexts stratigraphically assigned to the 1st century BC level at Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*.

Fibulae of the Late La Tène schema

This category is by far the most numerous, with 38 whole or fragmentary pieces. Among them, 32 share a curved, filiform (or occasionally flattened) bow, a bilateral spring (small or large), an internal, external, or bow-wrapped chord, and a solid or frame-shaped catch-plate.

The 32 fibulae, of which 19 are complete or nearly complete, could be typologically classified into three types.

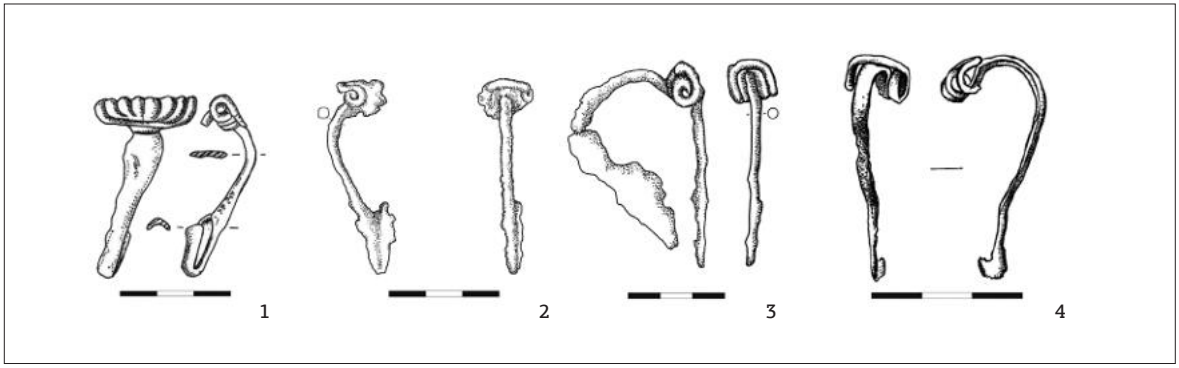

Fig. 3. Fibule filiforme cu coardă exterioară.
Fig. 3. Filiform Fibulae with external chords.

1. Fibule filiforme cu coardă exterioară. Au fost descoperite patru exemplare, toate realizate din fier. Ele au arcul curbat, aplatizat sau filiform, resort bilateral mare sau mic și portagrafa plină. Tipologic, ele aparțin tipului *7a,* definit de A. Rustoiu (Rustoiu 1997, 40). Prima dintre ele, cu resortul bilateral mare, aparține tipului *7a1* (fig. 3/1), în timp ce celelalte trei, cu resortul bilateral scurt, pot fi încadrate în tipul *7ab* (fig. 3/2-4).

Fibulele cu coardă exterioară sunt frecvente în Dacia Preromană, cu precădere în Transilvania, dar apar mai rar și în așezările extracarpatice, cum ar fi în dava de la Poiana (Vulpe, Teodor, 2003, 577, fig. 98/7, 8) sau în cele de la Popești și Radovanu (Rustoiu 1997, 186). Trebuie consemnat numărul mult mai mare de asemenea piese descoperite la Pietroasa Mică față de cele de la Poiana sau Popești.

1. Filiform fibulae with external chords. Four specimens have been discovered, all made of iron. They have a curved, flattened, or filiform bow, a large or small bilateral spring, and a solid catch plate. Typologically, they belong to type 7a as defined by A. Rustoiu (Rustoiu 1997, 40). The first one, with a large bilateral spring, belongs to type 7a1 (fig. 3/1), while the other three, with a short bilateral spring, can be classified as type 7ab (fig. 3/2-4).

The fibulae with an external chord are common in Pre-Roman Dacia, particularly in Transylvania, but they also appear, more rarely, in settlements outside the Carpathians, such as in the *dava* at Poiana (Vulpe, Teodor 2003, 577, fig. 98/7, 8) or in those at Popești and Radovanu (Rustoiu 1997, 186). It should be noted that the number of such items discovered at Pietroasa Mică is much higher compared to those from Poiana or Popești.

Datarea acestor fibule pe parcursul sec. I a. Chr. este în concordanță cu contextul în care au fost descoperite și fibulele de la Pietroasa Mică. De notat este că fibula nr. 4 (fig. 3/4) apare asociată cu o fibulă cu resort bilateral mare și coarda înfășurată pe arc, fibulă care se datează la finalul sec. I a. Chr. - prima jumătate a sec. I p. Chr. (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 28).

2. Fibule filiforme cu coardă interioară. Au fost descoperite opt exemplare, din care cinci din bronz și trei din fier. Fibulele de acest tip au resortul bilateral compus din minimum patru spire sau mai multe, arcul filiform sau aplatizat, coardă interioară și portagrafă plină, triunghiulară sau trapezoidală. În privința ariei de răspândire, acestea apar frecvent în așezările și cetățile din Dacia preromană.

În funcție de dimensiunile resortului și forma arcului, A. Rustoiu a definit două tipuri distincte: *tipurile 8 și 9* (Rustoiu 1997, 41-42).

În cazul nostru, sunt două fibule din bronz, de mici dimensiuni, și o fibulă din fier, care pot fi încadrate în *tipul 8*. Prima fibulă din bronz are resortul format din șase spire (3+3), cu arcul simplu, circular în secțiune, și aparține variantei *Rustoiu 8a* (fig. 4/1). A doua fibulă din bronz are arcul aplatizat, puternic curbat în proximitatea resortului, din care lipsesc o parte din spire, iar portagrafa este trapezoidală (fig. 4/2). Această fibulă aparține variantei *Rustoiu 8b*. Tot acestei variante aparține și fibula din fier (fig. 5/1), care are arcul aplatizat, în forma unui romb alungit și resortul bilateral format din cinci spire (2+3).

The dating of these fibulae to the course of the 1st century BC is consistent with the context in which the fibulae from Pietroasa Mică were discovered. It is worth noting that fibula no. 4 (fig. 3/4) appears in association with a fibula featuring a large bilateral spring and a chord wrapped around the bow, an item dated to the end of the 1st century BC to the first half of the 1st century AD (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 28).

2. Filiform Fibulae with internal chords. Eight specimens were discovered, of which five are made of bronze and three of iron. Fibulae of this type have a bilateral spring consisting of at least four coils or more, a wire-like or flattened bow, an internal chord, and a solid, triangular or trapezoidal catch-plate. In terms of their distribution, they frequently appear in the settlements and fortresses of Pre-Roman Dacia.

Depending on the size of the spring and the shape of the bow, A. Rustoiu defined two distinct types: types 8 and 9 (Rustoiu 1997, 41-42).

In our case, two small bronze fibulae and one iron fibula can be assigned to type 8. The first bronze fibula has a spring composed of six coils (3+3), a simple bow with a circular cross-section, and belongs to Rustoiu variant 8a (fig. 4/1). The second bronze fibula has a flattened bow, strongly curved near the spring, part of whose coils are missing, and a trapezoidal catch-plate (fig. 4/2). This fibula belongs to Rustoiu variant 8b. The iron fibula (fig. 5/1), which has a flattened bow in the shape of an elongated rhombus and a bilateral spring with five coils (2+3), also belongs to this variant.

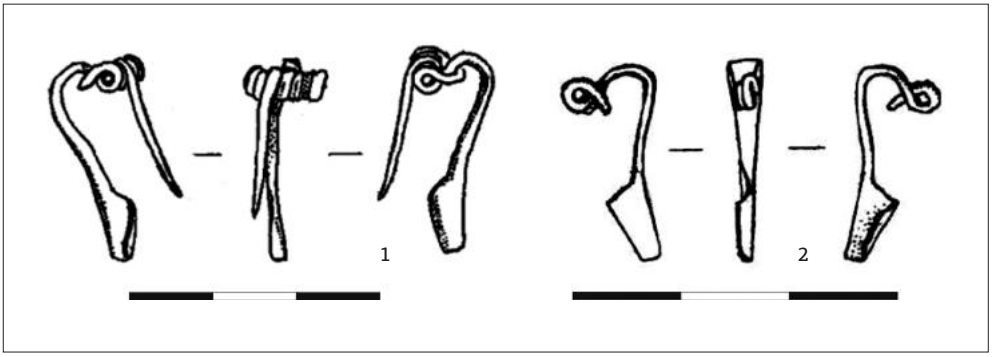

Fig. 4. Fibule filiforme cu coardă interioară.
Fig. 4. Filiform Fibulae with internal chords.

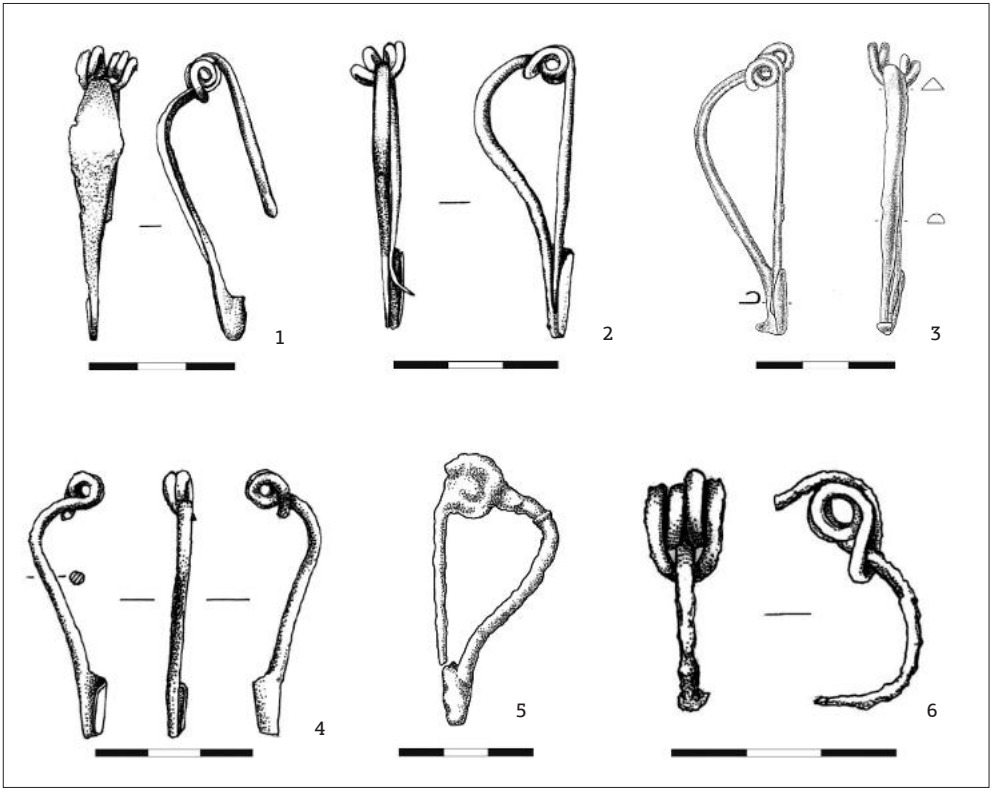

Fig. 5. Fibule filiforme cu coardă interioară.
Fig. 5. Filiform Fibulae with internal chords.

Celelalte cinci fibule, care aparțin acestei categorii, din care trei din bronz (fig. 5/2-4) și două din fier (fig. 5/5, 6), pot fi încadrate în tipul 9 definit de A. Rustoiu, respectiv *fibule filiforme cu resort scurt și coardă interioară (fibule „soldățești")* (Rustoiu 1997, 42). Acestea au resort bilateral scurt, format din patru spire (2+2), arc simplu, portagrafa plină, de formă triunghiulară sau trapezoidală.

În ceea ce privește datarea, fibulele filiforme au o circulație în timp destul de mare, începând cu a doua jumătate a sec. I a. Chr. și până la mijlocul sec. I p. Chr. pentru tipul 8, în timp ce tipul 9 poate merge până la sfârșitul sec. I p. Chr. (Rustoiu 1997, 41-42; Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 28-29).

3. Fibule cu resort bilateral mare și coarda înfășurată pe arc. Au fost descoperite șapte exemplare, dintre care unul din argint, două din bronz și patru din fier. Piesele de acest tip se caracterizează printr-un resort bilateral mare și coarda înfășurată în zona de contact a arcului cu resortul. Tipologic, ele se înscriu *tipului 10,* definit de A. Rustoiu (Rustoiu 1997, 43), cu trei variante, din care variantele *10a* cu portagrafă-cadru și *10b* cu portagrafa plină, sunt prezente și la Pietroasa Mică.

În varianta *10a* pot fi incluse trei fibule – una din argint, una din bronz și una din fier. Fibula din argint este de mici dimensiuni, are resortul bilateral format din zece spire (5+5), arcul ușor aplatizat, coarda înfășurată pe arc și portagrafa în formă de cadru (fig. 7/1). A doua fibulă are resortul bilateral foarte mare, compus din 25 spire (13+12) și portagrafa în

The other five fibulae in this category, three bronze (fig. 5/2-4) and two iron specimens (fig. 5/5, 6), can be classified as type 9 as defined by A. Rustoiu, that is, wire-like fibulae with a short spring and an internal chord ("soldier's fibulae") (Rustoiu 1997, 42). These have a short bilateral spring consisting of four coils (2+2), a simple bow, and a solid, triangular or trapezoidal catch-plate.

Regarding their dating, wire-like fibulae circulated over a fairly long period: from the second half of the 1st century BC to the mid-1st century AD for type 8, while type 9 may extend until the end of the 1st century AD (Rustoiu 1997, 41-42; Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 28-29).

3. Fibulae with large bilateral springs and bow-wrapped chords. Seven specimens were discovered, one made of silver, two of bronze, and four of iron. Pieces of this type are characterized by a large bilateral spring and a chord wrapped around the point where the bow meets the spring. Typologically, they correspond to type 10 as defined by A. Rustoiu (Rustoiu 1997, 43), which includes three variants, two of which, variant 10a with a frame-type catch-plate and variant 10b with a solid catch-plate, are present at Pietroasa Mică.

Three fibulae can be included in variant 10a: one made of silver, one of bronze, and one of iron. The silver fibula is small, with a bilateral spring consisting of ten coils (5+5), a slightly flattened bow, a chord wrapped around the bow, and a frame-shaped catch-plate (fig. 7/1). The second fibula has a very large bilateral spring, consisting of 25 coils (13+12), and a frame-shaped catch plate

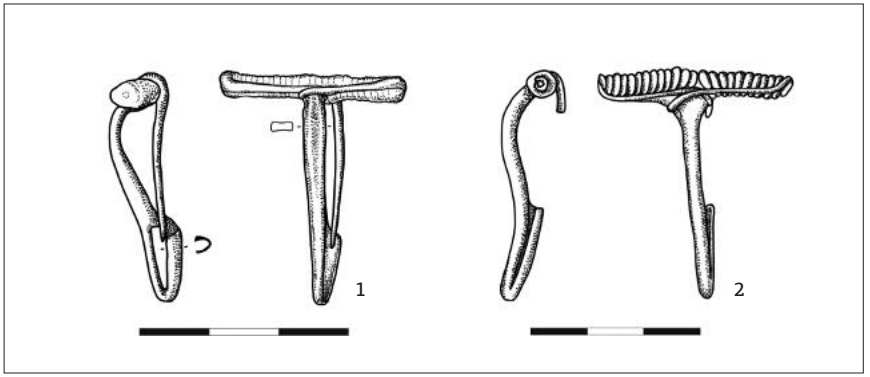

Fig. 6. Fibule cu resort bilateral mare și coarda înfășurată pe arc.
Fig. 6. Fibulae with large bilateral springs and bow-wrapped chords.

formă de cadru (fig. 6/1). A treia fibulă, din fier, are resortul bilateral compus din 12 spire (6+6), arcul aplatizat și portagrafa în formă de cadru (fig. 7/2).

Celelalte patru fibule – una din bronz (fig. 6/2) și trei din fier (fig. 7/3-5) – aparțin variantei *10b* și sunt caracterizate de resorturi bilaterale foarte mari, două dintre ele având 24 spire (13+11), respectiv 25 de spire (12+13) și portagrafe pline, din care una ruptă din vechime (fig. 6/2; 7/5). Cele două fibule din bronz au introdu-se cate o tijă din fier în interiorul resortului.

După tipologia lui V. Zirra, toate cele șapte fibule aparțin tipului *49a* (Zirra 2017, 80-81).

Fibulele de acest tip sunt descoperiri relativ frecvente în marile dave de pe Siret, la Poiana (Vulpe, Teodor 2003, 589, fig. 13-15), Brad (Ursachi 1995, 500, fig. 205/3) și Răcătău (Căpitanu 1984, 79-80, fig. 6/12; 7/1-3, 5, 7, 8), precum și în cele din Muntenia, la Popești (Turcu 1979, 151, fig. 25/1) și Ocnița (Berciu

(fig. 6/1). The third fibula, made of iron, has a bilateral spring composed of 12 coils (6+6), a flattened bow, and a frame-shaped catch plate (fig. 7/2).

The other four fibulae, one made of bronze (fig. 6/2) and three made of iron (fig. 7/3-5), belong to variant 10b and are characterized by very large bilateral springs, two of them having 24 coils (13+11) and 25 coils (12+13) and solid catch plates, one of which is broken since antiquity (fig. 6/2; 7/5). Both bronze fibulae have an iron rod inserted inside the spring.

According to V. Zirra's typology, all seven fibulae belong to type 49a (Zirra 2017, 80-81).

Fibulae of this type are relatively common finds in the major Siret Valley *davae*, such as Poiana (Vulpe, Teodor 2003, 589, fig. 13-15), Brad (Ursachi 1995, 500, fig. 205/3), and Răcătău (Căpitanu 1984, 79-80, fig. 6/12; 7/1-3, 5, 7, 8), as well as in those from Wallachia, at Popești (Turcu 1979, 151, fig. 25/1) and

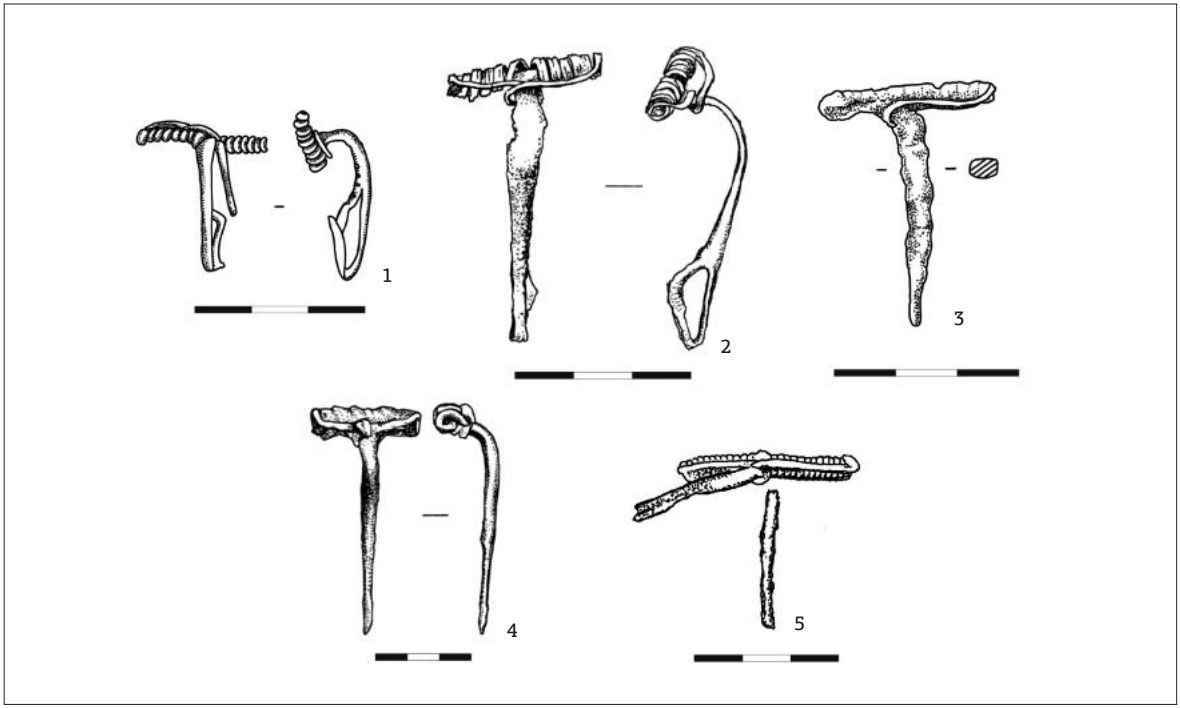

Fig. 7. Fibule cu resort bilateral mare și coarda înfășurată pe arc.
Fig. 7. Fibulae with large bilateral springs and bow-wrapped chords.

1981, 88, fig. 20/4; 102/17). De asemenea, ele nu lipsesc nici din Transilvania, cum ar fi la Sighișoara (Andrițoiu, Rustoiu 1997, 118, fig. 122/4-6).

În ceea ce privește datarea lor, pe baza asocierilor cu alte piese, A. Rustoiu le încadrează între sfârșitul sec. I a. Chr. și al treilea sfert al secolului I p. Chr., fiind sincrone cu fibulele-linguriță (Rustoiu 1997, 43-44). Nu departe de Pietroasa Mică a fost descoperit

Ocnița (Berciu 1981, 88, fig. 20/4; 102/17). They are also present in Transylvania, for example at Sighișoara (Andrițoiu, Rustoiu 1997, 118, fig. 122/4-6).

Regarding their dating, based on the associations with other artefacts, A. Rustoiu places them between the end of the 1st century BC and the third quarter of the 1st century AD, synchronously with spoon-shaped fibulae (Rustoiu 1997, 43-44). Not far from Pietroasa Mică,

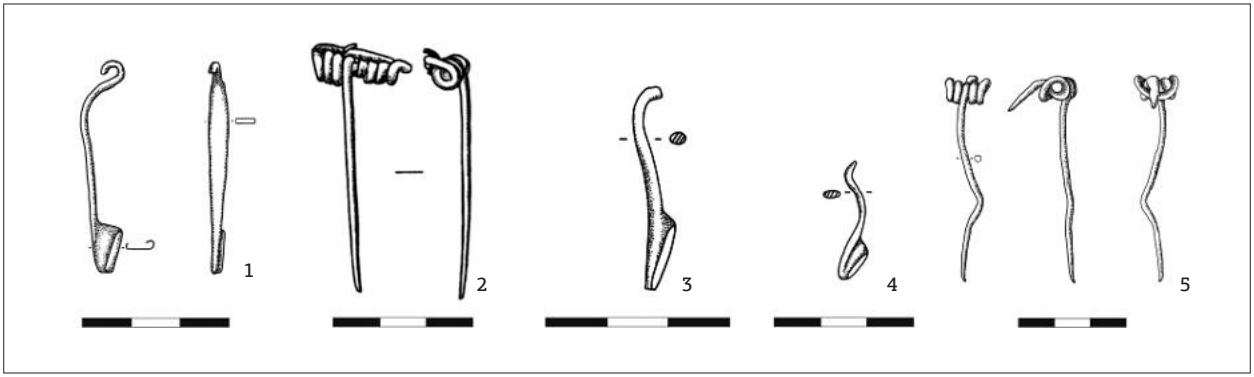

Fig. 8. Fibule de schemă Latene târziu (fragmente).
Fig. 8. Fibulae of Late La Tène Schema (fragments).

recent un tezaur compus din trei podoabe din argint și 19 denari romani republicani, ultima moneda fiind din anul 41 a. Chr. Din tezaur făcea parte și o fibulă cu coarda înfășurată pe arc, fapt ce confirmă că începuturile producerii acestor fibule sunt, aproximativ, în perioada augusteică (Matei, Isvoranu 2022, 208, fig. 1/3).

Tot din categoria fibulelor de schemă Latène târziu mai fac parte alte 13 piese, care, din cauza faptului că se păstrează fragmentar, nu au putut fi încadrate mai precis într-un tip anume. Dintre acestea cinci exemplare sunt din bronz (fig. 8/1-5), iar opt exemplare sunt din fier (fig. 9/1-8).

4. Fibulă cu arc curbat și coardă interioară (Kostrzewski N). A fost descoperită o singură fibulă din fier, de la care lipsește acul și o parte din resort (fig. 10). Are arcul puternic curbat, descriind forma

a recently discovered hoard consisting of three silver ornaments and 19 Republican Roman denarii, with the latest coin dating to 41 BC, also included a fibula with its chord wrapped around the bow, confirming that the beginnings of the production of these fibulae lie somewhere in the Augustan period (Matei, Isvoranu 2022, 208, fig. 1/3).

Also belonging to the category of late La Tène-style fibulae are another 13 pieces which, due to their fragmentary preservation, could not be assigned precisely to a specific type. Of these, five specimens are made of bronze (fig. 8/1-5) and eight are made of iron (fig. 9/1-8).

4. Fibula with curved bow and internal chord (Kostrzewski N). A single iron fibula was discovered, missing its pin and part of its spring (fig. 10). It has a strongly curved bow, forming the shape of the letter

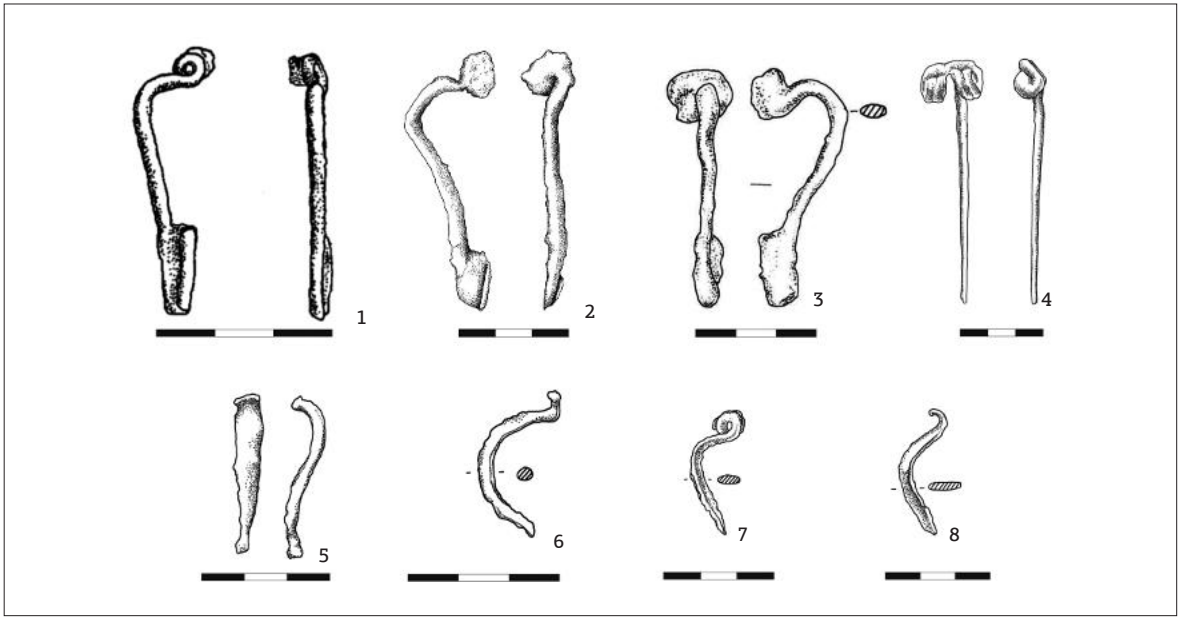

Fig. 9. Fibule de schemă Latene târziu (fragmente).
Fig. 9. Fibulae of Late La Tène Schema (fragments).

literei „S", resort bilateral scurt și coardă interioară. În zona mediană, între arc și picior, se află un mic nod; portagrafa este plină, de formă triunghiulară (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 29-30).

Ceea ce o face deosebită față de fibulele de schemă Latène descrise mai sus este tocmai forma arcului și prezența nodului, care are bune analogii în mediul culturilor Przeworsk și Oksywie (Völling 1994, 199-200; Völling 2005, 124-126). Tipologic, fibula noastră se înscrie în tipul *Völling Na-b*, care preia tipologia lui Kostrzewski, *varianta N*.

"S," a short bilateral spring, and an internal chord. In the middle area, between the bow and the foot, there is a small knob; the catch-plate is solid and triangular in shape (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 29-30).

What distinguishes it from the late La Tène-type fibulae described above is precisely the shape of the bow and the presence of the knob, which has good analogies in the Przeworsk and Oksywie cultural environments (Völling 1994, 199-200; Völling 2005, 124-126). Typologically, our fibula falls within Völling type Na-b, which follows Kostrzewski's typology, variant N.

Aceste fibule sunt foarte rare în Dacia preromană, ele fiind prezente doar în davele de pe Siret, la Poiana – cinci exemplare (Vulpe, Teodor 2003, 579-580, fig. 100/14-15; 101/2, 7, 14), și la Răcătău – două exemplare (Căpitanu 1984, 78, fig. 1-2). Foarte rar, fibule de acest tip apar și în mediul culturii Poienești-Lucașeuca, varianta *Babeș III.3*, respectiv în partea de nord a arealului, la Dolinjany (Babeș 1993, 219, Taf. 48/22g).

În ceea ce privește datarea acestor tipuri de fibule, ele încep să circule în ultimele două-trei decenii ale sec. I a. Chr. și continuă și la începutul sec. I p. Chr. Piesa de la Pietroasa Mică a fost descoperită într-un context stratigrafic datat în prima jumătate a sec. I p. Chr. (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 29-30).

5. Fibule-linguriță. La Pietroasa Mică au fost descoperite trei fibule-linguriță – toate din bronz. Ele au arcul de forma unei calote, de unde și denumirea de *linguriță*. Corpul fibulelor este de formă lamelară, cu portagrafa plină, de formă triunghiulară. Așa cum era de așteptat, niciuna dintre fibule nu păstrează resortul și acul, acest lucru datorându-se faptului că ele erau sudate destul de superficial, pe partea interioară a calotei.

Prima dintre fibule are corpul zvelt, decorat cu incizii longitudinale, care merg și pe arcul în formă de linguriță, parțial păstrat (fig. 11/1). Cea de-a doua fibulă are corpul triunghiular, cu o calotă destul de mare, comparativ cu corpul fibulei (fig. 11/2).

These fibulae are very rare in Pre-Roman Dacia, being present only in the Siret Valley *davae*, at Poiana, with five specimens (Vulpe, Teodor 2003, 579-580, fig. 100/14, 15; 101/2, 7, 14), and at Răcătău, with two specimens (Căpitanu 1984, 78, fig. 1-2). Very rarely, fibulae of this type also appear in the Poienești–Lukaševka cultural environment, Babeș variant III.3, specifically in the northern part of the distribution area, at Dolinjany (Babeș 1993, 219, Taf. 48/22g).

As for the dating of this type of fibula, they begin to circulate in the last two or three decades of the 1st century BC and continue into the early 1st century AD. The piece from Pietroasa Mică was discovered in a stratigraphic context dated to the first half of the 1st century AD (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 29-30).

5. Spoon-shaped fibulae. Three spoon-shaped fibulae were discovered at Pietroasa Mică, all made of bronze. Their bow has the shape of a small calotte, hence the name "spoon". The body of the fibulae is lamellar, with a solid, triangular catch-plate. As expected, none of the fibulae preserve their spring or pin, since these were rather superficially soldered to the inner side of the calotte.

The first fibula has a slender body decorated with longitudinal incisions that also extend onto the partially preserved spoon-shaped bow (fig. 11/1). The second fibula has a triangular body with a dome that is quite large in proportion to the fibula's body (fig. 11/2).

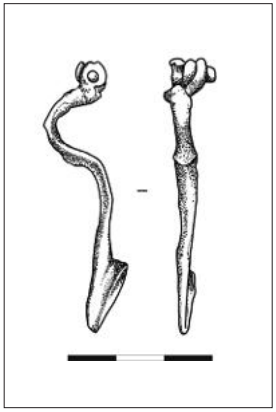

Fig. 10. Fibulă cu arc curbat și coardă interioară (Kostrzewski N).
Fig. 10. Fibula with curved bow and internal chord (Kostrzewski N).

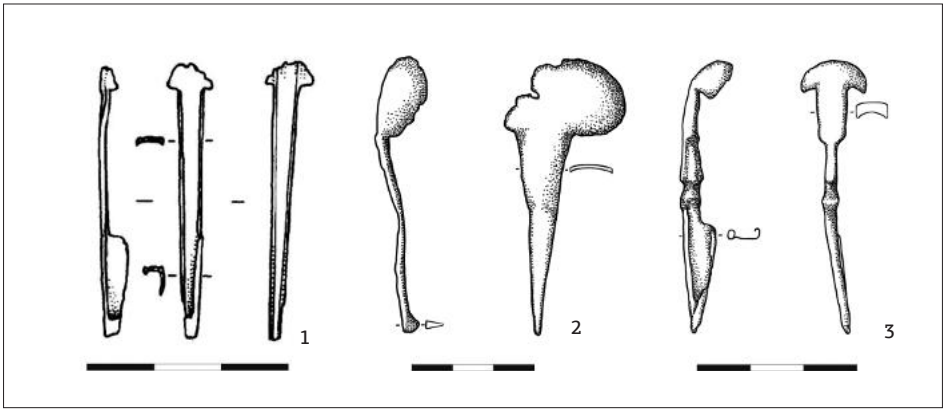

Fig. 11. Fibule linguriță.
Fig. 11. Spoon-shaped fibulae.

Ambele fibule pot fi încadrate, fără rezerve, în tipologiile existente: *Horedt A4c* (Horedt 1973, 133), *Rustoiu 16c* (Rustoiu 1997, 48), *Zirra 50a* (Zirra 2017, 82).

A treia fibulă descoperită la Pietroasa Mică este, deocamdată, un unicat, prin modul cum a fost produsă. Astfel, arcul compus dintr-o calotă îngustă continuă sub forma unei plăci rectangulare, urmată de un picior subțiat, decorat cu un nod, și, apoi, de portagrafa plină, de formă triunghiulară (fig. 11/3). Cea mai apropiată analogie ar putea fi o fibulă de la Ocnița, publicată recent (Sîrbu et al. 2025, 14), unde

Both fibulae can be confidently assigned to established typologies: Horedt A4c (Horedt 1973, 133), Rustoiu 16c (Rustoiu 1997, 48), and Zirra 50a (Zirra 2017, 82).

The third fibula discovered at Pietroasa Mică is, for now, a unique item in terms of how it was produced. Its bow, made of a narrow dome, continues as a rectangular plate, followed by a narrowed foot decorated with a knob, and then a solid triangular catch-plate (fig. 11/3). The closest analogy may be a fibula from Ocnița, recently published (Sîrbu et al. 2025, 14), where the bow, missing the calotte, appears as a rectangular plate that continues with a foot adorned with a knob. However, unlike the

se poate observa că arcul, din care lipsește calota, are o formă de placă rectangulară, care continuă cu un picior ornat cu un nod. Spre deosebire de piesa de la Pietroasa Mică, cea de la Ocnița este bogat decorată.

Fibulele-linguriță au o răspândire importantă în tot spațiul Daciei Preromane. Sunt bine reprezentate în davele de pe Siret, în special la Poiana (Vulpe, Teodor 2003, 581-582, fig. 102-103) și Răcătău, ele nelipsind nici de la Brad (Ursachi 1995, 499, fig. 6). Apar, de asemenea, în așezările importante din Muntenia, ca la Popești (Turcu 1979, 151, fig. 2-4), Ocnița (Berciu 1981, 87-89, fig. 20/1-3; 28/5; pl. 36/5, 48/6-8) și Spâncenata (Preda 1986, 63-64, pl. LII/1, 2, 4, 5), sau în cele din Ardeal, ca la Sighișoara (Andrițoiu, Rustoiu 1997, 117-118, fig. 122/1-3) și Tilișca (Lupu 1989, 150, pl. 26/16).

V. Zirra, în monografia dedicată fibulelor de schemă Latène din Romania, înregistrează 142 de fibule-linguriță, din care marea majoritate sunt confecționate din bronz și sunt prezente cu precădere în așezări (Zirra 2017, 82). Exemplarele din argint, 37 la număr, apar mai ales în tezaure (Spânu 2012, 47-49) și mai puțin în așezări.

În privința datării fibulelor-linguriță, analiza contextelor din așezări și a asocierilor din tezaure converg spre o datare a acestora în ultimele două-trei decenii ale sec. I a. Chr. - până spre mijlocul sec. I p. Chr., poate, și puțin după – pentru o serie de fibule cu decor pseudo-filigranat sau zoomorf (Rustoiu 1997, 49-50; Rustoiu 2019, 222-223; Rustoiu 2020, 21-22; Spânu 2012, 143; Spânu 2019, 180-182; Spânu 2021, 113-115).

item from Pietroasa Mică, the Ocnița fibula is richly decorated.

Spoon-shaped fibulae have a significant distribution throughout the territory of Pre-Roman Dacia. They are well represented in the Siret Valley *davae*, especially at Poiana (Vulpe, Teodor 2003, 581-582, fig. 102-103) and Răcătău, and are also present at Brad (Ursachi 1995, 499, fig. 6). They likewise appear in major settlements in Wallachia, such as Popești (Turcu 1979, 151, fig. 2-4), Ocnița (Berciu 1981, 87-89, fig. 20/1-3; 28/5; pl. 36/5, 48/6-8), and Sprâncenata (Preda 1986, 63-64, pl. LII/1, 2, 4, 5) – as well as in Transylvania, at Sighișoara (Andrițoiu, Rustoiu 1997, 117-118, fig. 122/1-3) and Tilișca (Lupu 1989, 150, pl. 26/16).

In his monograph dedicated to La Tène-type fibulae in Romania, V. Zirra records 142 spoon-shaped fibulae, the vast majority made of bronze and found primarily in settlements (Zirra 2017, 82). The silver examples, numbering 37, appear mostly in hoards (Spânu 2012, 47-49) and only rarely in settlements.

Regarding their dating, analyses of settlement contexts and hoard associations converge toward placing them in the last two or three decades of the 1st century BC up to the mid-1st century AD, possibly even slightly later for some fibulae with pseudo-filigrane or zoomorphic decoration (Rustoiu 1997, 49-50; Rustoiu 2019, 222-223; Rustoiu 2020, 21-22; Spânu 2012, 143; Spânu 2019, 180-182; Spânu 2021, 113-115).

6. Fibule cu piciorul întors pe dedesubt și înfășurat pe arc. Acest tip de fibulă, realizat dintr-un singur fir sau bandă de metal, are drept caracteristică piciorul întors pe dedesubt și apoi înfășurat pe arc.

La Pietroasa Mică au fost descoperite două fibule de acest tip, ambele din fier. Din prima fibulă se păstrează arcul, care constă dintr-o bară cu secțiunea pătrată, cu piciorul lățit, întors pe dedesubt și înfășurat pe arc de patru ori. Resortul este compus din patru spire, cu coardă exterioară. Portagrafa și arcul sunt rupte din vechime (fig. 12/1). A doua fibulă are arcul lățit sub forma unei bande, cu piciorul întors pe dedesubt și înfășurat de trei ori pe arc. Portagrafa, realizată din aceeași bandă, este deformată; resortul și acul nu se păstrează (fig. 12/2).

Fibulele de acest tip își au originea în spațiul nord-pontic, utilizând ca prototip morfologic fibulele de schemă Latène mijlociu, după care ele se răspândesc spre Europa și Asia de Vest (Hellström 2018, 45-50). Tipologic, cele două fibule pot fi încadrate în tipul *IB.1c* stabilit de K. Hellström și se datează între mijlocul sec. I p. Chr. - începutul sec. II p. Chr. (Hellström 2018, 51-54).

Cea mai apropiată piesă de acest tip a fost descoperită la Lehliu, jud. Călărași, în inventarul unui mormânt sarmatic (Sîrbu et al. 2014a, 53-54, fig. 22/3a-d). Mormântul de la Lehliu este pus pe seama prezenței unui grup sarmatic care pătrunde în Câmpia Munteniei în a doua jumătate a sec. I

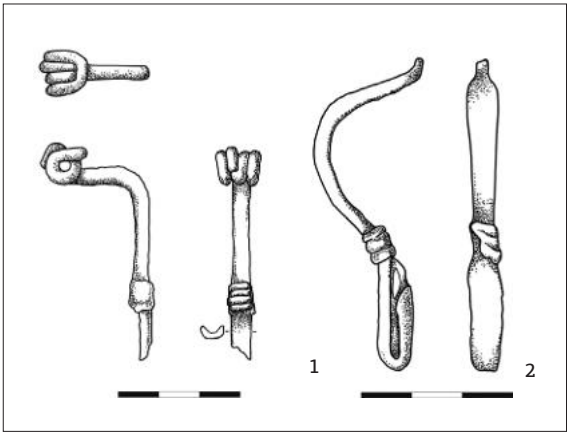

Fig. 12. Fibule cu piciorul întors pe dedesubt și înfășurat pe arc.
Fig. 12. Fibulae with the foot turned over the bow and wrapped around the bow.

6. Fibulae with the foot turned underneath and wrapped around the bow. This type of fibula, made from a single wire or metal strip, is characterized by the foot being bent underneath and then wrapped around the bow.

At Pietroasa Mică, two fibulae of this type were discovered, both of iron. From the first fibula, the bow is preserved; it consists of a bar with a square cross-section, with the widened foot bent underneath and wrapped around the bow four times. The spring is made of four coils, with an external chord. The catch-plate and the bow are broken since antiquity (fig. 12/1). The second fibula has a widened bow in the form of a strip, with the foot bent underneath and wrapped around the bow three times. The catch-plate, made from the same strip, is deformed, and the spring and pin are not preserved (fig. 12/2).

p. Chr. (Bârcă 2013, 253). Alte piese asemănătoare au fost identificate în spațiul dintre Prut și Nistru, tot în contexte funerare, la Glubokoe și Mărculești (Bârcă 2006, 314, 327, fig. 172/1, 3).

Cele două fibule de la Pietroasa Mică au fost descoperite în partea superioară a nivelului de sec. I p. Chr., ceea ce indică o datare, cel mai probabil, către finalul acestui secol sau începutul sec. II p. Chr., când incinta fortificată își încetează existența.

Fibule de tip roman

1. Fibule de tip puternic profilat. La Pietroasa Mică au fost descoperite două fibule din bronz, aproape identice, în același complex (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 32, fig. 76/1, 2). Ele se încadrează în tipul *Almgren 69*, *Bojovic 3*, *Rustoiu 19c* (Rustoiu 1997, 52).

Cele două fibule au resortul bilateral compus din opt spire (4+4), o coardă exterioară susținută de un cârlig, iar arcul, puternic profilat, este decorat cu un nod. Portagrafa este plină, de formă trapezoidală, în timp ce capătul piciorului este decorat cu un buton (fig. 13/1, 2).

Fibulele romane puternic profilate au o răspândire importantă în Imperiul Roman, fiind extrem de apreciate, în special în provinciile nord-estice, cum ar fi Pannonia sau Moesia. Ele pătrund în număr mare și în Dacia Preromană, unde apar mai des în marile dave de pe Siret, de la Poiana, Brad,

Fibulae of this type originate in the North Pontic area, morphologically based on Middle La Tène fibulae, after which they spread toward Europe and Western Asia (Hellström 2018, 45-50). Typologically, the two fibulae can be assigned to Hellström type IB.1c and are dated between the mid-1st century AD and the early 2nd century AD (Hellström 2018, 51-54).

The closest piece of this type was discovered at Lehliu, Călărași County, in the inventory of a Sarmatian grave (Sîrbu et al. 2014a, 53-54, fig. 22/3a-d). The Lehliu grave is attributed to a Sarmatian group that entered the Wallachian Plain in the second half of the 1st century AD (Bârcă 2013, 253). Other similar pieces were discovered in funerary contexts between the Prut and Dniester rivers, at Glubokoe and Mărculești (Bârcă 2006, 314, 327, fig. 172/1, 3).

The two fibulae from Pietroasa Mică were discovered in the upper part of the 1st century AD occupation layer, indicating a date most likely toward the end of this century or the beginning of the 2nd century AD, when the fortified enclosure ceased to exist.

Roman-type fibulae

1. Strongly profiled fibulae. Two nearly identical bronze fibulae were discovered at Pietroasa Mică, in the same context (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 32, fig. 76/1, 2). They belong to type Almgren 69, Bojović 3, Rustoiu 19c (Rustoiu 1997, 52).

Both fibulae have a bilateral spring with eight coils (4+4), an external chord supported by a hook, and a strongly profiled

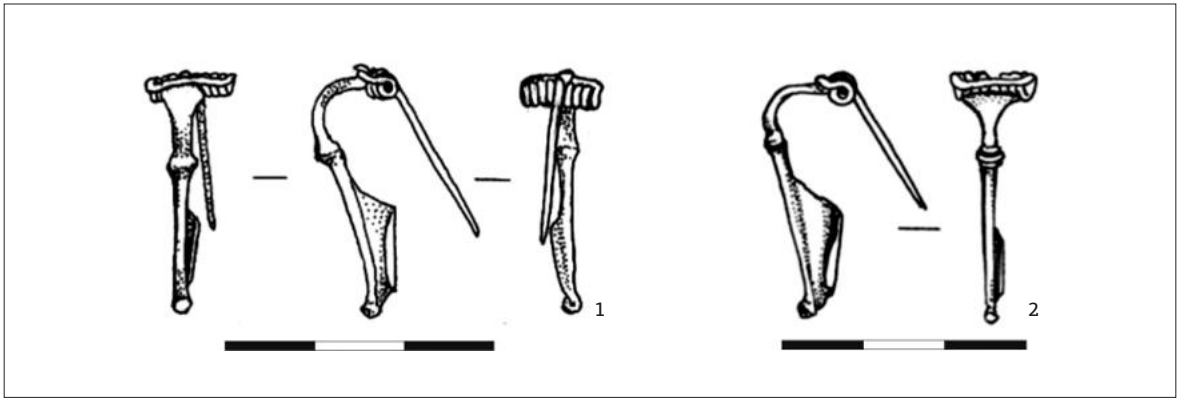

Fig. 13. Fibule de tip puternic profilat.
Fig. 13. Strongly profiled fibulae.

Răcătău, precum și la Onița, în Oltenia, sau Șimleul Silvaniei, în Transilvania (Rustoiu 1997, 52-53).

Din punct de vedere cronologic, fibulele puternic profilate se datează pe tot parcursul sec. I p. Chr., când ating și perioada maximă de utilizare, chiar dacă ele încep să fie produse mai devreme, la sfârșitul sec. I a. Chr. (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 32).

2. Fibule de tip norico-pannonic. Au fost descoperite două fibule de acest tip, dintre care una întreagă, iar cealaltă având lipsă acul și părți din resort (fig. 14/1, 2).

Morfologic, sunt asemănătoare cu fibulele puternic profilate, în sensul că au resort bilateral și coardă exterioară susținută de un cârlig, în timp ce arcul, puternic profilat, este decorat cu două noduri. Cele două fibule de la Pietroasa Mică au portagrafa în

bow decorated with a knob. The catch-plate is solid and trapezoidal, while the foot ends in a button (fig. 13/1, 2).

Strongly profiled Roman fibulae are widespread throughout the Roman Empire and highly appreciated, especially in the northeastern provinces such as Pannonia and Moesia. They enter Pre-Roman Dacia in considerable numbers and appear frequently in the major *davae* along the Siret – Poiana, Brad, Răcătău, as well as at Ocnița in Oltenia and Șimleul Silvaniei in Transylvania (Rustoiu 1997, 52-53).

Chronologically, these fibulae date throughout the 1st century AD, representing their peak moment of use, although they begin to be produced already in the late 1st century BC (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 32).

2. Norico-Pannonian fibulae. Two fibulae of this type were discovered, one complete and the other missing the pin and parts of the spring (fig. 14/1, 2).

formă de cadru, ceea ce le include în tipul *Garbsch A236c* și *Rustoiu 24c* (Rustoiu 1997, 57).

Acest tip de fibulă este o raritate în mediul dacic preroman, piese asemănătoare de tip *24c* fiind descoperite la Barboşi (Sanie, Sanie 2011, 116-117, pl. XXXVIII/4), Şimleul Silvaniei (Rustoiu 1997, 67, fig. 68/7) și, recent, la Târcov-*Piatra cu lilieci* (Matei 2016, 391, pl. 2/4) și Ocnița (Sîrbu et al. 2025, 21). Fibule de tip norico-pannonic, dar alte varietăți, s-au mai găsit la Ocnița (Berciu 1981, fig. 22/6, pl. 4/16, 36/6), Brad (Ursachi 2005, 230, pl. 203/15) sau Sprâncenata (Preda 1986, 64-65, pl. LII/3).

Varianta 24c cu portagrafă-cadru sunt cele mai târzii exemplare, ele datându-se în a doua jumătate a sec. I p. Chr., în unele cazuri – și mai târziu (Rustoiu 1997, 58).

3. Fibule de tip „Alesia". La Pietroasa Mică a fost descoperită o fibulă de acest tip (fig. 15/1), posibil, și o a doua, din care s-a păstrat doar piciorul, terminat cu un mic buton și portagrafă (fig. 15/2).

Prima fibulă s-a conservat relativ bine, lipsind doar acul, care era fixat printr-un ax din fier de sistemul de închidere cu balama specific acestui tip de fibulă. De altfel, în această zonă se observă un conglomerat feros lipit de balama, care reprezintă, cel mai probabil, parți din ax și ac, care au ruginit între timp. Arcul este curbat, de formă triunghiulară, ajurat, în timp ce piciorul se termină cu un buton. Portagrafa este plină, de formă dreptunghiulară (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 32).

Morphologically, they resemble the strongly profiled fibulae, with a bilateral spring and external chord supported by a hook, but the bow, also strongly profiled, is decorated with two knobs. The two fibulae from Pietroasa Mică have a frame-type catch-plate, placing them in Garbsch type A236c and Rustoiu 24c (Rustoiu 1997, 57).

This type of fibula is rare in Pre-Roman Dacia; similar 24c pieces were found at Barboși (Sanie, Sanie 2011, 116-117, pl. XXXVIII/4), Șimleul Silvaniei (Rustoiu 1997, 67, fig. 68/7), and more recently at Târcov-*Piatra cu Lilieci* (Matei 2016, 391, pl. 2/4) and Ocnița (Sîrbu et al. 2025, 21). Other Norico-Pannonian type fibulae were discovered at Ocnița (Berciu 1981), Brad (Ursachi 2005), or Sprâncenata (Preda 1986).

The 24c variant with frame-type catch-plate represents the latest examples, dated to the second half of the 1st century AD, and in some cases even later (Rustoiu 1997, 58).

3. "Alesia" type fibulae. One fibula of this type was discovered at Pietroasa Mică (fig. 15/1), and possibly a second one, from which only the foot ending in a small button and the catch-plate are preserved (fig. 15/2).

The first fibula is relatively well preserved, missing only the pin, which was fixed by an iron axis to the hinge system typical of this type. A ferrous conglomerate attached to the hinge likely represents the corroded remains of the axis and pin. The bow is curved, triangular in shape, open worked, while the foot ends in a button. The catch-plate is solid and rectangular (Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 32).

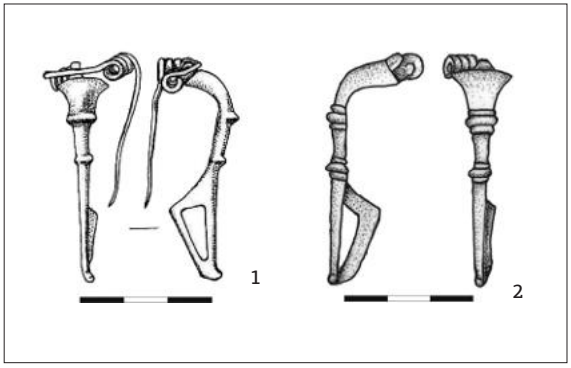

Fig. 14. Fibule de tip norico-pannonic.
Fig. 14. Norico-Pannonian fibulae.

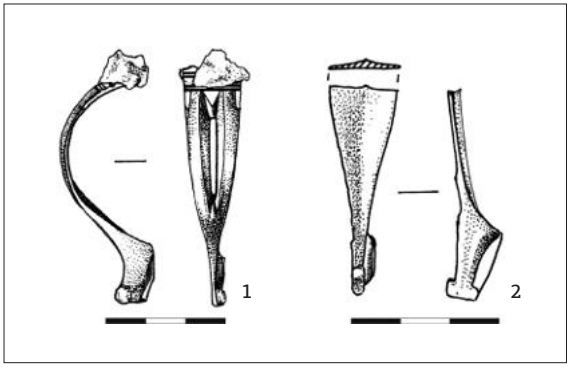

Fig. 15. Fibule de tip „Alesia".
Fig. 15. "Alesia" type fibulae.

Tipologic, piesa de la Pietroasa Mică poate fi încadrată în tipul *Feugère 21a3* (Feugère 1985, 299) și *Rustoiu 28a* (Rustoiu 1997, 59), respectiv fibule cu arcul ajurat și margini drepte.

Fibulele de tip „Alesia" sunt specifice Galiei și zonelor alpine, dar ajung mai rar și în vestul și nord-vestul Peninsulei Balcanice (Feugère 1985, 301). În Dacia preromană se cunosc doar cinci exemplare, descoperite la Căpâlna (Glodariu, Moga 2006, 126, fig. 96/8, 11), Popești (Vulpe 1961, 332-333, fig. 9/3), Sprâncenata (Preda 1986, 65, pl. LII/6) și Grădiștea (Sîrbu 2004, 87-88, fig. 9/5). Singura fibulă identică cu piesa noastră este cea de la Popești, în timp ce restul sunt ușor diferite.

În ceea ce privește datarea fibulelor de tip „Alesia", toate datele converg către a doua jumătate a sec. I a. Chr. (Feugère 1985, 306). Piesele din spațiul

Typologically, the piece can be assigned to Feugère type 21a3 (Feugère 1985, 299) and Rustoiu 28a (Rustoiu 1997, 59).

Alesia type fibulae are specific to Gaul and the Alpine regions, but occasionally appear in the western and northwestern Balkans (Feugère 1985, 301). In Pre-Roman Dacia only five examples are known – at Căpâlna (Glodariu, Moga 2006, 126, fig. 96/8, 11), Popești (Vulpe 1961, 332-333, fig. 9/3), Sprâncenata (Preda 1986, 65, pl. LII/6), and Grădiștea (Sîrbu 2004, 87-88, fig. 9/5). The only one identical to our piece is the one from Popești.

The dating points toward the second half of the 1st century BC (Feugère 1985, 306). In Pre-Roman Dacia, they are dated to the last three decades of the 1st century BC (Rustoiu 1997, 60; Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 32).

Daciei preromane pot fi datate în ultimele trei decenii ale sec. I a. Chr. (Rustoiu 1997, 60; Sîrbu, Matei, Dupoi 2005, 32).

4. Fibule cu aripioare laterale. Fibulele cu aripioare fac parte tot din categoria fibulelor cu balama, fiind caracteristice provinciilor vestice ale Imperiului Roman (Feugère 1985, 333-334).

La Pietroasa Mică a fost descoperită o singură piesă, din care îi lipsește doar acul și axul de prindere în balama. Arcul este curbat și decorat cu caneluri și două aripioare răsucite, decorate și ele cu caneluri. Arcul este despărțit de picior de un mic registru decorat cu profilaturi transversale. Piciorul de formă dreptunghiular-alungită este decorat cu caneluri, iar portagrafa este triunghiulară și perforată cu patru orificii (fig. 16).

Tipologic, fibula poate fi încadrată în tipul *Feugère 23d1* (Feugère 1985, 331) și *Rustoiu 30a* (Rustoiu 1997, 61).

În Dacia Preromană, fibulele cu aripioare sunt extrem de rare. Notăm două piese descoperite la Ocnița (Berciu 1981, 114, pl. 92/12) și Merești (Crișan 2000, 140, pl. 114/11). Niciuna din ele nu seamănă cu piesa de la Pietroasa Mică, așa încât putem considera că reprezintă un unicat.

Cronologia acestui tip de fibulă este una destul de precisă, ea fiind încadrată de Feugère în intervalul 20 - 60/80 p. Chr. (Feugère 1985, 335).

4. Fibulae with side-wings. These belong to the hinge-fibula category and are characteristic of the western Roman provinces (Feugère 1985, 333-334).

At Pietroasa Mică one example was found, missing only the pin and axis. The bow is curved and decorated with grooves and two twisted, also grooved wings. A small register with transversal profiles separates the bow from the foot. The elongated rectangular foot is grooved, and the triangular catch-plate is perforated with four holes (fig. 16).

Typologically, the fibula fits Feugère 23d1 (Feugère 1985, 331) and Rustoiu 30a (Rustoiu 1997, 61).

These fibulae are extremely rare in Pre-Roman Dacia, with only two finds known at Ocnița (Berciu 1981, 114, pl. 92/12) and Merești (Crișan 2000, 140, pl. 114/11). Neither resembles the piece from Pietroasa Mică, which appears to be unique.

The chronology of this type of fibula is very precise, being dated by Feugère to between 20 - 60/80 AD (Feugère 1985, 335).

5. Flat fibulae with "peacock tail". This type has its spring protected by a tube that forms a unit with the bow. The single case from Pietroasa Mică has a discoidal plate-like bow and a trapezoidal foot resembling a peacock tail. The sheath-like catch-plate is attached to the foot (fig. 17).

Typologically, the item belongs to Feugère 20c, widespread mainly in Gaul and Britannia (Feugère 1985,

5. Fibule plate cu „coadă de păun". Acest tip de fibulă are resortul protejat într-un tub, care face corp comun cu arcul. Singura piesă descoperită la Pietroasa Mică are arcul în formă de placă discoidală, iar piciorul are o formă trapezoidală, asemănătoare unei cozi de păun. Portagrafa în formă de teacă este atașată de picior (fig. 17).

Tipologic, piesa se încadrează în tipul *Feugère 20c* și este răspândită preponderent în Gallia și Britannia (Feugère 1985, 293-296, fig. 37). Singura piesă asemănătoare cu cea de la Pietroasa Mică a fost descoperită în cetatea dacică de la Porumbenii Mari (Crișan 2000, 140, pl. 114/3). O altă piesă de acest tip, dar cu placa rombică, a fost descoperită la Șimleul Silvaniei (Pop 1992, 132, fig. 91).

Fibulele *Feugère 20c* au fost găsite, de obicei, în contexte datate în perioada Claudius-Nero, astfel că ele acoperă intervalul de timp situat în a doua treime a sec. I p. Chr.

6. Fibulă în formă de disc. La Pietroasa Mică a fost descoperită o singură piesă de acest tip (Dupoi, Sîrbu 2001, 38, fig. 56/9). Are forma unui disc ornamentat cu cercuri concentrice incizate, iar pe margine prezintă șase mici protuberanțe. Închiderea este de tip balama, care, împreună cu portagrafa, sunt sudate pe spatele discului (fig. 18).

Tipologic, piesa se încadrează în tipul *Feugère 24a* și este răspândită, cu precădere, în Gallia și Britannia (Feugère 1985, 335-338, fig. 48). Singurele piese, relativ asemănătoare, au fost descoperite la Divici

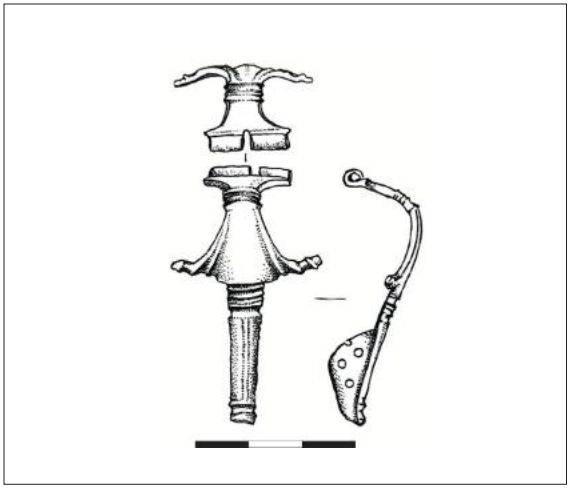

Fig. 16. Fibule cu aripioare laterale.
Fig. 16. Fibulae with side-wings.

293-296, fig. 37). The only similar example in Dacia was found at Porumbenii Mari (Crișan 2000, 140, pl. 114/3); another one, with a rhombic plate, was discovered at Șimleul Silvaniei (Pop 1992, 132, fig. 91).

Feugère 20c fibulae were usually discovered in contexts dated from the Claudius-Nero period, so they cover the time period in the second third of the 1st century AD.

6. Disc-shaped fibula. One specimen of this type was found at Pietroasa Mică (Dupoi, Sîrbu 2001, 38, fig. 56/9). It has the form of a disc decorated with incised concentric circles, with six small protrusions along the edge. The hinge and catch-plate are soldered on the back (fig. 18).

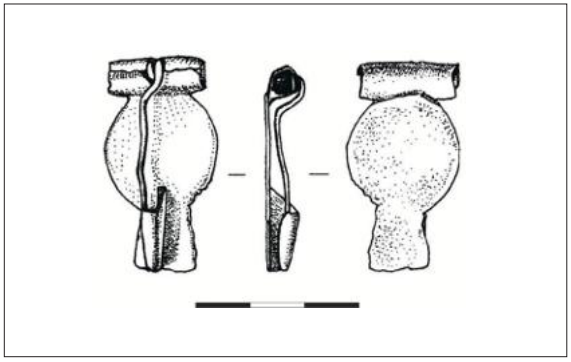

Fig. 17. Fibule plate cu „coadă de păun"
Fig. 17. Flat fibulae with "peacock tail".

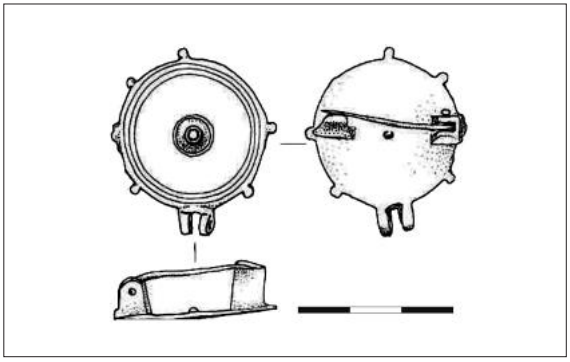

Fig. 18. Fibulă în formă de disc.
Fig. 18. Disc-shaped fibula.

(Rustoiu 2007, 19-20, fig. 2/9), Ocnița (Berciu 1981, 53, pl. 36/14, 16), Tinosu (Vulpe, Vulpe 1924, 212, fig. 34) și Căpâlna (Glodariu, Moga 2006, 127, fig. 96/12).

Fibulele *Feugère 24a*, la fel ca și cele din tipul *20c*, au fost identificate în contexte datate în perioada Claudius-Nero, motiv pentru care M. Feugère le datează în intervalul 30/40 - 60/70 p. Chr. (Feugère 1985, 344).

Concluzii

Așa cum se poate constata, fibulele descoperite la Pietroasa Mică se eșalonează, cronologic, de la sfârșitul sec. II a. Chr. până la cucerirea romană (101/102 - 105/106 p. Chr.), când, cel mai probabil, dacii au părăsit promontoriul de la *Gruiu Dării*.

Typologically, it fits Feugère 24a, widespread mainly in Gaul and Britannia (Feugère 1985, 335-338, fig. 48). Similar pieces were found at Divici (Rustoiu 2007, 19-20, fig. 2/9), Ocnița (Berciu 1981, 53, pl. 36/14, 16), Tinosu (Vulpe, Vulpe 1924, 212, fig. 34), and Căpâlna (Glodariu, Moga 2006, 127, fig. 96/12).

The Feugère 24a fibulae, like those of type 20c, were discovered in contexts dated to the Claudius-Nero period, which is why M. Feugère dates them to the interval 30/40 - 60/70 AD (Feugère 1985, 344).

Conclusions

As can be observed, the fibulae from Pietroasa Mică span chronologically from the late 2nd century BC to the Roman conquest (AD 101/102 - 105/106), when the Dacians likely abandoned the *Gruiu Dării* promontory.

Fibulele datate la sfârșitul sec. II și în prima jumătate a sec I a. Chr. sunt destul de puține. Prezența lor crește exponențial în a doua jumătate a sec I a. Chr. și începutul sec. I p. Chr., când cetatea de la *Gruiu Dării* devine un punct important în zona Carpaților de Curbură. Odată cu finalul cetății și debutul incintei sacre, fibulele scad ca prezență, dar numărul lor devine iarăși ridicat, în special în a doua jumătate a sec. I p. Chr. și până în preajma cuceririi romane.

O altă concluzie importantă este marcată de varietatea tipologică și culturală a fibulelor de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*, care reflectă o serie de contacte și schimburi cu populații aflate la mari distanțe.

Prezența celor două fibule de schemă Latène mijlociu, precum și a altor piese de podoabă specifice, sugerează faptul că fibulele respective provin, cel mai probabil, din spațiul scordisc. La fel de interesantă este și prezența fibulei cu arc curbat și coardă interioară (Kostrzewski N), care marchează legături cu neamurile germanice din nordul Daciei.

Începând cu ultima treime a sec. I a. Chr. se constată apariția în cetatea de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării* și a primelor importuri romane, cum ar fi, de exemplu, fibula de tip Alesia, însoțită și de alte categorii de piese romane. Pe parcursul sec. I p. Chr. numărul fibulelor romane crește. Foarte interesantă este prezența unor fibule – cum ar fi cea cu aripioare, coadă de păun și în formă de disc – care au fost produse și au circulat predominant în provinciile vestice ale imperiului (de ex., Gallia și Britannia).

Fibulae dated from the late 2nd and early 1st century BC are relatively few. Their presence increases considerably in the second half of the 1st century BC and the early 1st century AD, when the fortress at *Gruiu Dării* becomes a major centre in the Carpathian Curvature region. With the end of the fortress and the rise of the sacred enclosure, the fibulae become fewer but increase again in number later, especially in the second half of the 1st century AD and up to just before the Roman conquest.

The typological and cultural variety of the fibulae illustrates extensive long-distance contacts and exchanges.

The presence of the two Middle La Tène fibulae, along with other specific adornments, suggests that the respective fibulae most likely come from the Scordiscian space. The fibula with curved bow and internal chord (Kostrzewski N) indicates links with the Germanic peoples north of Dacia.

From the last third of the 1st century BC onward, the first Roman imports appear at Pietroasa Mică, such as the Alesia-type fibula, followed by more Roman types during the 1st century AD. Particularly striking is the presence of fibulae produced almost exclusively in Gaul and Britannia (e.g., with wings, peacock-tail, disc-shaped), showing the remarkable distances travelled by some artifacts.

Această constatare ne atrage atenția asupra distanțelor enorme pe care unele artefacte le-au parcurs pentru a ajunge la Pietroasa Mică.

O altă populație cu care dacii de la *Gruiu Dării* au interacționat sunt sarmații. Prezența celor două fibule cu piciorul întors pe dedesubt și înfășurat pe arc este un argument pentru contactele timpurii pe care dacii le-au avut cu sarmații, cel mai probabil, încă din a doua jumătate a sec. I p. Chr. Probabil, o parte din numeroasele mărgele policrome descoperite la *Gruiu Dării* au fost preluate tot de la sarmați.

În final, putem concluziona că podoabele și accesoriile vestimentare de la Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*, în special fibulele, sunt mai numeroase decât în majoritatea cetăților și așezărilor din Dacia Preromană, ele având o importantă relevantă – atât cronologică, cât și sub aspectul relațiilor interregionale la mare distanță.

Contacts with the Sarmatians are also evident, as shown by the two fibulae with the foot wrapped around the bow, an indicator of early interactions, likely beginning in the second half of the 1st century AD. Some of the numerous polychrome beads found at *Gruiu Dării* were probably acquired from the Sarmatians as well.

In conclusion, the jewellery and dress accessories from Pietroasa Mică-*Gruiu Dării*, especially the fibulae, are more numerous than in most other fortresses and settlements of Pre-Roman Dacia, and they hold major chronological significance as well as evidence of extensive long-distance interregional contacts.

Bibliografie / Bibliography

Andrițoiu, Rustoiu 1997: I. Andrițoiu, A. Rustoiu, Sighișoara-Wietenberg. Descoperirile preistorice și așezarea dacică (București 1997).

Babeș 1993: M. Babeș, Die Poienești-Lukaševka Kultur (Bonn 1993).

Bârcă 2006: V. Bârcă, Istorie și civilizație. Sarmații în spațiul est-carpatic (sec. I a. Chr. - începutul sec. II p. Chr.) (Cluj-Napoca 2006).

Bârcă 2013: V. Bârcă, The Items in the Sarmatian Grave at Lehliu (Călărași County) and its Dating Issue. Ephemeris Napocensis XXIII, 2013, 243-260.

Berciu 1981: D. Berciu, Buridava dacică (București 1981).

Căpitanu 1984: V. Căpitanu, Fibule de tip Latene descoperite în așezarea e tip „dava" de la Răcătău, comuna Horgești, județul Bacău. Carpica XVI, 1984, 61-83.

Crișan 2000: V. Crișan, Dacii din estul Transilvaniei (Sfântu Gheorghe 2000).

Dupoi, Sîrbu 2001: V. Dupoi, V. Sîrbu, Incinta dacică fortificată de la Pietroasele - Gruiu Dării, jud. Buzău (Buzău 2001).

Feugère 1985: M. Feugère, Les fibules en Gaule Méridionale de la conquête à la fin du Ve s. ap. J.-C. (Paris 1986).

Glodariu, Moga 2006: I. Glodariu, V. Moga, Cetatea dacică de la Căpâlna (Alba Iulia 2006) (reeditare).

Hellström 2018: K. Hellström, Fibeln und Fibeltracht der Sarmatischen Zeit im Nordschwarzmeergebiet (2. Jh. v. Chr. - 3. Jh. n. Chr.) (Bonn 2018).

Horedt 1973: K. Horedt, Die Dakischen silberfunde. Dacia N.S. XVI, 1973, 127-167.

Horedt 1976: K. Horedt, Fragen der dakischen Latènechronologie. Thraco-Dacica 1, 1976, 127- 130.

Lupu 1989: N. Lupu, Tilișca. Așezările arheologice de pe Cățănaș (București 1989).

Matei 2016: S. Matei, Elements for a Chronological Framework of the Dacian Fortress from Târcov, Buzău County. In: (Ed. S. Berecki) Iron Age Chronology in the Carpatian Basin (Cluj-Napoca 2016), 389-394.

Matei, Isvoranu 2022: S. Matei, Th. Isvoranu, The hoard of silver jewellery and coins discovered at Cândești, Buzău County. In: (Eds. V. Sîrbu, D. Ștefan, M.M. Ștefan) Hidden Landscapes. The Lost Roads, Borders and Battlefields of the South-Eastern Carpathians (Târgoviște 2022), 107-119.

Pop 1992: H. Pop, Observații de topografie arheologică la Șimleul Silvaniei. Așezarea civilă dacică. Acta Mvsei Porolissensis XVI, 1992, 129-138.

Preda 1986: C. Preda, Geto-dacii din bazinul Oltului Inferior. Dava de la Sprâncenata (București 1986).

Rustoiu 1997: A. Rustoiu, Fibulele din Dacia preromană (sec. II î.e.n. - I e.n.) (București 1997).

Rustoiu 2007: A. Rustoiu, În legătură cu datarea fortificației de la Divici (jud. Caraș-Severin). Ephemeris Napocensis XVI-XVII, 2006-2007, 17-30.

Rustoiu 2019: A. Rustoiu, recenzie la V. Zirra, Fibulele de schemă La Tène din România, Craiova, 2017. Ephemeris Napocensis XXIX, 2019, 215-232.

Rustoiu 2020: A. Rustoiu, Commentaria archaeologica et historica (III). Chronology of the Dacian silver hoards. Ephemeris Napocensis XXX, 2020, 11-38.

Sanie, Sanie 2011: S. Sanie, Ș. Sanie, Cetățuia geto-dacică de la Galați-Barboși. In: (Eds. S. Sanie, T.E. Marin) Geto-dacii dintre Carpați și Nistru (secolele II a. Chr. - II p. Chr.) (Iași 2011), 46-161.

Sîrbu 2004: V. Sîrbu, Două bordeie dacice din dava de la Grădiștea, jud. Brăila. Istros XI, 2004, 83-110.

Sîrbu, Matei, Dupoi 2005: V. Sîrbu, S. Matei, V. Dupoi, Incinta dacică fortificată Pietroasa Mică-Gruiu Dării (II) (Buzău 2005).

Sîrbu, Matei 2013: V. Sîrbu, S. Matei, Pietroasa Mică-Gruiu Dării: établissement, citadelle et lieu de culte à l'époque géto-dace (IVe s. av. J.-C - Ier s. ap. J.-C. Thraco-Dacica S.N. IV-V, 2012-2013, 109-134.

Sîrbu et al. 2014a: V. Sîrbu, L. Oța, A. Vâlcu, M. Neagu, V. Oprea, Sudul Munteniei în sec. I a. Chr. - III p. Chr. (Brăila 2014).

Sîrbu et al. 2014b: V. Sîrbu, S. Matei, M.M. Ștefan, D. Ștefan, The Geto-Dacian Cult Place from Pietroasa Mică-Gruiu Dării, Buzău County (Romania). In: (Eds. V. Sîrbu, S. Matei) Residential Centre (dava, emporium, oppidum, hillfort, polis) and Cult Place in the Second Iron Age of Europe, Proceedings of the International Colloquium, Buzău (Romania) 23rd-26th October 2014. Mousaios, XIX, 2014, 343-371.

Sîrbu et al. 2025: V. Sîrbu, D. Măndescu, C. Terteci, S. Purece, M. Iosifaru, I. Tuțulescu, C.A. Tulugea, Buridava dacică jefuită. Piese din metal de interes deosebit (sec. I a. Chr. - I p. Chr.), descoperite în zona centrului rezidențial dacic de la Ocnele Mari, jud. Vâlcea (Brăila 2025).

Spânu 2012: D. Spânu, Tezaurele dacice. Creația în metale prețioase din Dacia preromană (București 2012).

Spânu 2019: D. Spânu, Core issues of Late La Tène periodization in Romania. Peuce S.N. XVII, 2019, 167-206.

Spânu 2021: D. Spânu, Fibulae clamabunt. Mousaios XXIV, 2021, 113-128.

Turcu 1979: M. Turcu, Geto-dacii din Câmpia Munteniei (București 1979).

Ursachi 1995: V. Ursachi, Zargidava. Cetatea dacică de la Brad (București 1995).

Vulpe 1959: R. Vulpe, Șantierul arheologic Popești (r. Domnești, reg. București). Materiale şi cercetări arheologice VI, 1959, 307-324.

Vulpe 1961: R. Vulpe, Șantierul arheologic Popești. Materiale și cercetări arheologice VII, 1961, 321-338.

Vulpe, Teodor 2003: R. Vulpe, S. Teodor, Piroboridava. Așezarea geto-dacică de la Poiana (București 2003).

Vulpe, Vulpe 1924: R. Vulpe, E. Vulpe, Les fouillles de Tinosu. Dacia I, 1924, 166-223.

Vulpe, Vulpe 1933: R. Vulpe, E. Vulpe, Les fouilles de Poiana. Dacia III-IV, 1927-1932 (1933), 252-351.

Völling 1994: T. Völling, Studien zu Fibelformen der jüngeren vorrömischen Eisenzeit und ältesten römischen Kaiserzeit. Bericht des Römish-Germanischen Kommission 75, 1994, 147-282.

Völling 2005: T. Völling, Germanien an der Zeitenwende. Studien zum Kulturwandel beim Übergang von der vorrömischen Eisenzeit zur älteren römischen Kaiserzeit in der Germania Magna. BAR International Series 1360, 2005.

Zirra 2017: V. Zirra, Fibulele de schemă La Tène din România (Craiova 2017).

Dr. Sebastian Matei

Muzeul Județean Buzău,
Buzău, România
0000-0003-2417-8906
e-mail: sebastianmatei@yahoo.com

Prof. dr. Valeriu Sîrbu

Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”,
București, Romania
0000-0002-6784-641X
e-mail: valeriu_sirbu@yahoo.co.uk; valeriusirbu@gmail.com